

Нино Делић

ПРАВОСЛАВНО СТАНОВНИШТВО ДАЛМАЦИЈЕ ПРЕМА ПОПИСИМА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ (1835–1850)

САЖЕТАК: Рад је посвећен презентацији и анализи статистичких података о броју и размештају православног становништва Далмације у периоду 1834–1850. према до сада углавном некоришћеним пописима/шематизмима Српске православне цркве. Подаци су доступни за 12 година (1835, 1840–1850) и информичу о броју православних житеља у читавој покрајини и према нижим црквеним управним областима (дистрикти, парохије). На темељу извора могуће је и реконструисати управни систем Српске православне цркве, јурисдикциона подручја појединих парохија и њихове промене.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: православно становништво, Далмација, шематизми, пописи, статистика, 19. век, демографија

* * *

Историографија је препознала демографска истраживања као одличан инструмент за квалитетнији увид у услове живота, навике и обичаје становништва или етничке и социјалне групе на одређеном простору. Проучавање историје српског народа у Далмацији током аустријске власти (1797–1806, 1815–1918) немогуће је без сагледавања основних података о броју и размештају припадника истог у датој области. За период прве половине 19. века информације таквог карактера доста су оскудне. Коришћењем сачуваних пописа/шематизама Српске православне цркве у Далмацији могуће је унеколико попунити празнину и заинтересованој јавности понудити до сада углавном непознате и квалитетне статистичке податке неопходне за даљи научноистраживачки рад. На темељу расположивих информација представљен је преглед промене броја православног становништва по дистриктима и парохијама Епархије далматинске са годишњим стопама раста.

ИЗВОРИ

Далмација је према одредбама Бечког конгреса 1815. дефинитивно припала Хабзбуршкој монархији и остала у њеном поседу као посебна круновина све до пропасти царства 1918. Православно, махом српско, становништво области било је са верског аспекта организовано у посебној Епархији далматинској, која је јурисдикционо потпадала под Карловачку митрополију, врховну верско-политичку организацију српског народа у Хабзбуршкој монархији. Митрополија је у складу са својим потребама и интересима спорадично водила евиденцију верника са простора читавог царства. У ту сврху локалне црквене власти биле су дужне да по захтеву или самоиницијативно достављају податке о броју верника, свештеника, цркава или других статистичких информација управи у Сремским Карловцима.¹ Најранији документ овакве врсте којим располажемо чува се у Архиву САНУ у Сремским Карловцима (АСАНУК) под насловом „Списаније свештенства, народа, парохија епархије Далматинске” и датира из 1835. Руком писан, састављен је на тражење Митрополије и садржи податке о броју верника, свештеника (са именом), цркава (са именом), за све парохије у епархији појединачно.² Целокупан број православних објавио је академик Славко Гавриловић 1973. године.³ Веома слични (али не у потпуности идентични) подаци за исту годину објављени су у *Србско-далматинском алманаху*.⁴ У каснијем периоду епархија је очигледно слала сличне извештаје веома често, и приступила њиховом публикавању у штампаној форми са још већим обимом информација.⁵ Народна библиотека Србије чува у својим депоима укупно 10 примерака професионално штампаних статистичких прегледа православне цркве у Далмацији (*Шематизама*) који су излазили сукцесивно у периоду 1840–1849. Штампани су на италијанском језику и садрже преглед православног свештенства (са именима свештеника, датумима рукоположења итд.), парохија (са припадајућим местима), број верника, број и имена

¹ Архив САНУ у Сремским Карловцима богат је изворима статистичког карактера. Историчар Славко Гавриловић, Владан Гавриловић и други публиковали су велик број таквих извештаја.

² АСАНУК МПА „А” 1836/461

³ Славко Гавриловић је верно пренео у документу садржани сумарни број 71426 православних душа. Збир свих колона, међутим, износи 71684. С. Гавриловић, Сумарни попис православних Карловачке Митрополије 1821. године, *Зборник за историју Мајице српске*, 7 (1973), 129–133.

⁴ За неке парохије у алманаху недостају средње цифре, неколико бројева се не подударaju и укупни збир овде износи 71455, док је према документу из архива он 71684. *Србско-далматински алманах*, 2 (1837), 113–119.

⁵ О томе сведочи писмо упућено Митрополиту Рајачићу од епископа Јеротеја Мутибарића (датирано 6. 3. 1846) у којем стоји да се са писмом шаље и „шематизам” који, међутим, нисмо пронашли у архиву. АСАНУК МПА „А” 1846/140.

ђака богословије у Задру.⁶ Овакви шематизми су очигледно били слати и Митрополији уместо до тада руком исписаних пописа.⁷ Неке податке о броју верника и имена надлежних свештеника по парохијама у 1840. објавио је Петар Олуић 1971. године.⁸ За потребе овог рада коришћен је и знатно познатији попис Епархије далматинске из 1850, који је објављен у *Србско-далматинском маџазину*.⁹ Поменути алманах/маџазин излазио је као часопис од 1837. и у многим издањима садржи драгоцене статистичке податке, који очигледно потичу од црквених власти.

ПРАВОСЛАВНО СТАНОВНИШТВО ДАЛМАЦИЈЕ 1835–1850.

Статистика и техничке могућности тога времена нису биле на нивоу какав је данас уобичајен. Немар, методолошка неусклађеност, недостатак информација и непостојање данас уобичајених помагала условили су засигурно већи број грешака са којима је неопходно рачунати приликом употребе статистичких докумената из 19. века.¹⁰ Извори коришћени за овај рад садрже детаљне податке о броју православних житеља по парохијама и дистриктима али не и појединим селима (осим у случају за 1850). Од изузетне важности је сагледавање јурисдикционих подручја појединих парохија, пошто је временом очигледно долазило до честих и већих промена (посебно 1848) иако су имена парохија остајала иста. Када се то не би узимало у обзир, поређењем броја становника за поједине парохије у различитим годинама стварала би се погрешна слика о демографским процесима који су се тамо дешавали. Потребно је нагласити да у Далмацији многобројна насеља са православним становништвом нису

⁶ Све до 1845. шематизме је штампала штампарија браће Батара а од наведене године штампарија Демарки-Руђер. Шематизми се чувају у Посебним фондовима Народне Библиотеке Србије: *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito in tutta la Dalmazia ed Istria per l'anno 1840*, Zara; *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito in tutta la Dalmazia ed Istria per l'anno 1841*, Zara; *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito della Dalmazia ed Istria per l'anno 1842*, Zara; *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito della Dalmazia ed Istria per l'anno 1843*, Zara; *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito della Dalmazia ed Istria per l'anno 1844*, Zara; *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito della Dalmazia ed Istria per l'anno 1845*, Zara; *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito della Dalmazia ed Istria per l'anno 1846*, Zara; *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito della Dalmazia ed Istria per l'anno 1847*, Zara; *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito della Dalmazia ed Istria per l'anno 1848*, Zara; *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito della Dalmazia ed Istria per l'anno 1849*, Zara.

⁷ Види напомену 5.

⁸ Чланак не садржи податке за Боку. П. Олуић, *Свештенство епархије далматинске, Срби и православе у Далмацији и Дубровнику*: алманах, Загреб 1971, 43–50.

⁹ Овај попис је детаљнији од осталих јер садржи и податке о броју верника по појединим насељеним местима парохија. *Србско-далматински маџазин* 15 (1850), 14–42.

¹⁰ Многи сумарни бројеви у оригиналним изворима коришћеним за овај рад погрешно су сабрани тако да је било неопходно исправити их како би прорачуни били тачни.

припадала искључиво једној парохији. Различити делови истог насеља јурисдикционо су потпадали под различите парохије, што додатно отежава контролу израчунатих података, пошто није могуће утврдити промене у јурисдикцији и на нивоу појединих домаћинстава. Помало несређено стање било је приметно и савременицима.¹¹ Недостаци статистике 19. века и остали поменути проблеми остављају могућност да су подаци у нашим анализама у неким случајевима неусклађени.¹²

Епархија далматинска према попису за 1835. била је организована у укупно 13 Надзиратељстава (Задарско, Бенковачко, Скрадинско, Кистањско, Стрмичко, Книнско, Шибеничко, Драговићко, Дубровачко, Каstellновско, Которско, Будванско и Истарско). Касније су парохије регруписане у 14 Дистриката (Шематизми на италијанском језику ове управне целине називају Дистриктима док *Србско-далматински маџазин* користи и назив Покрајине): Задарски, Обровачки, Скрадински, Кнински, Дрнишки, Шибенички, Сињски, Имотски, Неретвански, Дубровачки, Каstellновски, Которски, Будвански и Истарски). Систем се није мењао све до 1846, када је спроведена управна реорганизација којом су формирана још два нова дистрикта (Бенковачки и Врлички), и парохије су нешто другачије распоређене.

Промене у јурисдикцији појединих парохија заједно са бројем верника за читав период представљамо у табеларној форми:

---

¹¹ Да ни књиге православних парохија нису биле вођене баш како треба сведочи критика на њихов рачун од Ђорђа Николајевића. Изгледа да Епархија далматинска није по аутоматизму брисала поунијаћене из својих парохијских књига. *Србско-далматински маџазин* 15 (1850), 13–14; К. Милутиновић, *Војводина и Далмација 1760–1914*, Нови Сад 1973, 33.

¹² То вреди посебно за Дрнишки дистрикт од 1848. Детаљније у напмени која се односи на поменути дистрикт у Табели 1.

Табела 1. Број верника и јурисдикција парохија Епархије далматинске 1835–45.¹³

Бр.	Надзир./ Дистрикт		Парохија	Насеља ¹⁴	Број верника						
	1835	1840/45			1835	1840	1841	1842	1843	1844	1845
1	Задарско/и		Задар	Задарь	367	371	368	388	411	418	423
2			Смоковић	Смоковић, Мурвица, Пољица, Црно, Земуникъ	720	822	843	865	909	930	920
3			Ислам	Ислам-Грчки, Ислам--Латински, Суваре, Веляни, Кашић; од 1840: Радовињ, Трлюге, Поседарь, Под-градиномъ, Рупаль ¹⁵	596	681	788	788	804	768	957
4			Мирање	Мирань, Запужань, Ягодня горня, Ягодня долня, Полача, Лишане, Тињ; од 1840: Какма	741	891	891	837	869	907	945
5			Церање	Церань, Пристегъ, Врана, Радашиновцы	526	518	524	560	580	590	610
6	Бенковачко (Обровачки 1840–45)		Обровац	Обровацъ, Затонъ, Мушковцы, Крушево, Трибанъ	425	443	459	483	488	493	500
7			Билишане	Билишане, Мушковцы, Зеленградъ	1007	1131	1128	1129	1179	1186	1210
8			Жегар	Жегарь	1105	1212	1207	1207	1267	1291	1315
9			Крупа	Крупа, Голубић	605	686	791	849	862	828	834
10			Бјелина	Бълина, Парчић, Медвиђе, само 1835: Модрино-село ¹⁶	401	892	891	891	923	926	962
11			Карин	Каринь, Поповић	971	1015	1020	1031	1065	1104	1124
12			Кула Атлагић	Кула-Атлагић, Корлатъ, Растевић; од 1842: Кличевица	451	518	547	547	576	585	600
13			Биљане	Биљане горњ, Корлатъ, Смилчић, Надинь, Биљане долњ, Трлюге	722	816	808	808	821	815	840
14			Бенковац	Бенковацъ, Буквић, Перушић; од 1840: Булић	618	604	644	674	700	732	750

¹³ Извори: АСАНУК МПА „А” 1836/461; *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito in tutta la Dalmazia ed Istria per l'anno 1840–46*.

¹⁴ Имена насеља наведена су старим правописом због бољег препознавања. У шематизмима на италијанском језику имена насеља писана су латиницом у италијанизованом облику, што често ствара потешкоће у идентификацији. Насеља наведена на почетку била су део парохије читав период. За сва касније придодата или одузета насеља наведене су и године на које се промене односе.

¹⁵ До 1842. насеља *Поседарь* и *Под-градиномъ* уписивана су као једно. Од наведене године одвојено.

¹⁶ Насеље *Модрино-село* се помиње од 1840. као саставни део парохије *Петрова-црква*.

15	Скрадински	Коларине	Коларине	176	194	194	188	194	206	212	
16		Бргуд	Бергудъ, Козловацъ; само 1835: Булић; од 1840: Брушка	478	556	556	572	594	594	604	
17		Добропољци	Добропољцы, Островица, Жажвић, Међаре, Морполача, Вукшић, Гоишић; од 1840: Драгишић	765	783	799	792	830	820	831	
18		Ђеверске	Ђеверске, Вариводе; од 1840: Међаре	804	963	965	963	986	1005	1045	
19		Брибир	Брибиръ, Крњуе, Каканъ	446	515	523	579	590	571	580	
20		Братишковци	Братишковцы, Пластово, Каканъ, Ићево, Велика-глава, Сонковић, Дубравице, Рупе, Смрдель, Ждрапанъ, Чистамала; само 1835: Гахелези, Горице, Грачацъ, Кланъ, ? ¹⁷	1467	1600	1605	1630	1690	1657	1683	
21		Скрадин	Скрадинъ, Носъ (или Калицы)	456	478	491	517	530	483	496	
22	Киставско	Клиски	Кистање	Кистањ, Ивошевцы, Руделе, Богетић, Мратово, Оклай; од 1840: Сукновцы	2219	2276	2298	2298	2378	2397	2458
23			Петрова црква	Биовичино-село, Колашацъ, Нунић; од 1840: Модрино-село	2069	1320	1310	1310	1370	1368	1330
24			Ервеник	Ервеникъ	1320	1461	1466	1466	1500	1529	1557
25			Мокро Поље	Мокрополь	841	875	815	815	840	815	908
26			Радучић	Радучић	501	507	516	516	530	530	544
27			Пађене	Пађене, Охестово	995	1056	1080	1080	1120	1125	1167
28			Стрмичко	Клиски	Отон	Отонъ, Бендеръ, Радильвацъ	1058	897	906	906	935
29	Плавно	Плавно, Радильвацъ			1790	1757	1747	1747	1778	1803	2089
30	Стрмица	Стрмица, Комалић			1107	1035	1042	1042	1094	1140	1162
31	Голубић	Голубић			1343	1264	1289	1289	1395	1388	1445
32	Жарговић	Жагровић, Миликинобрдо			931	1013	1037	1037	1075	1091	1116
33	Клиско	Клиски	Книн	Книнъ, Книнско-пољ, Ковачић, Врпољ; само 1835: ? ¹⁸	950	925	924 ¹⁹	929	950	925	958
34			Полача	Полача Велика, Полача Мала, Турић	1344	902	905 ²⁰	959	972	988	1005
35			Бискупија	Бискупиа, Лопуже	664	716	728	725	732	735	755
36			Врбник	Врбникъ, Любачъ, Бободолъ, Лукаръ; од 1840: Книнъ	1417	1487	1461	1458	1463	1480	1464
37			Косово	Шаровацъ, Марковацъ, Орлић, Рађане, Рађе, Уздолъ, Рамљани, Звринацъ	2572	2704	2640	2675	2684	2654	2690

¹⁷ У извору се помиње још једно насеље које нисмо успели да прочитамо због лошијег рукописа.

¹⁸ Извор помиње још једно насеље које нисмо успели да прочитамо због лошијег рукописа.

¹⁹ У оригиналу је наведено 905 становника. Овај податак знатно више одговара парохији Полача која се налази у непосредној близини. Вероватно се ради о грешци приликом штампања.

²⁰ У оригиналу је наведено 924 становника. Овај податак знатно више одговара парохији Книн, која се налази у непосредној близини. Вероватно се ради о грешци приликом штампања.

38	Шибеничко	Дришки	Теплух	Тепло, Съверић, Миочић	580	841	854	854	875	914	954
39			Кањане	Кањане, Кадина-главица, Миочић; од 1845. пише Биочић	736	781	787	786	802	748	758
40			Балке	Балке, Мирловић, Градац; од 1840: Отавице	765	620	633	632	659	649	674
41			Кричке	Кричке, Ружић, Мосећ, Седравић	295	400	400	400	418	418	432
42			Дриш	Дриш, Разваје, Велушић, Житић, Биочић, Штиково	2171	2554	2571	2585	2620	2617	2658
43	Драговичко	Шибенички	Шибеник	Шибеник, Вруљ, Градина, Коньврате, Радонић, Гориш, Данило, Раслина, Рогозница; од 1840: Билице, Сладка-драга	817	808	811	815	830	822	828
44			Врлика	Врлика, Цивљане, Маревац, Котлуша, Читлук, Цетина, Косоре, Кукар, Гориак, Подосое, Маовице; само 1835: Виналић; од 1840: Шушњар, Жежевић	1763	1879	1886	1880	1905	1910	1960
45			Отишић	Отишић	861	872	874	892	930	933	966
46			Драговић	Драговић, Кољане, Лакшац, Дабар, Засеок, Бителић, Боягић, Потрављ	1741	1787	1777	1777	1799	1881	1942
47			Загорје	Дидмо, Сичане, Дугополь, Лучане, Радуна, Зелово, Мућ, Броћанац, Вучевица, Бристеново, Радошић, Убле; само 1835: Радинь; од 1840: Сплеть, Осое, Суачь	991	1053	1037	1035	1043	1036	1052
48	Дубровачко	Имотски	Имотски	Имоскй, Главина, Пролажац, Црногорцы, Небрижевац, Змиарцы, Свибь, Аржано, Тјорице	852	914	949	945	958	961	984
49			Неретва	Неретва, Метковић, Добрань, Сливно; од 1840: уместо Неретве Опузин, још и Глушцы, Градина; од 1843. опет Неретва уместо Опузина	268	222	236	237	245	245	245
50			Дубровник	Дубровник	363	395	303	383	394	361	355

51	Кастелновско/и	Мојдеж	Мойдежъ; од 1840: Ковачи, Миокусовић	400	415	413	412	420	427	427
52		Ратишевина	Ратишевина; само 1835: Мойдежъ, Сушћепанъ; од 1840: Подпланина, Тртгоръ	206	199	198	203	208	207	190
53		Требесинь	Требесинь, Сушћепанъ	252	278	277	280	286	283	278
54		Мокрине	Мокрине; од 1840: Мокрине горњ, Мокрине долњ, Црлно-брдо	639	679	677	679	689	700	703
55		Камено	Камено; од 1840: Дражевић, Забрђе, Пипери, Нугаль	423	430	430	437	453	436	434
56		Поди	Поди, Брајковина; од 1840: Мельина	460	473	466	478	486	421	448
57		Топла	Топла; од 1840: Игало, Новый, Србина	517	533	524	517	531	522	523
58		Савина	Саввина; само 1835: Кастелновий; од 1840: Србина	222	214	204	206 ²¹	270 ²²	202	197
59		Сасовић	Сасовић; од 1840: Казимиръ	217	232	231	221	233	225	242
60		Ластва и Жљеби	Ластва, Жљеби; од 1840: Преська	317	332	341	366	375	330	335
61		Кути	Кути; од 1840: Руево, Зеленица	512	526	533	527	531	567	526
62		Кумбор	Кумборъ; од 1840: Ђиловићи, Вуиновићи	292	249	253	253	259	259	261
63		Ђеновићи	Ђеновићи; од 1840: Столи	249	239	241	241	252	236	236
64		Баошић	Баошић; од 1840: Заушъ, Грабъ, Подкулина	440	440	468	458	463	464	466
65		Бјела	Бъла; од 1840: Вель-брдо, Клинь	710	720	730	729	748	759	767
66		Јошица	Јошица, Ђурићи, Лепетане; од 1840: Тивагъ	236	269	252	252	262	259	265
67		Крушевица	Крушевица; од 1840: Колиможъ, Репае, Костаньица	340	357	354	349	359	349	352
68	Которско/и	Морињ	Морињ, Костайница, Лепетани, Липце; од 1840: Морињ долниј, Морињ горниј, Буновићи, Бакочи, Стрпъ, Перастъ	936	938	934	916	907	926	937
69		Убли	Убли	581	586	598	606	613	617	623
70		Кривошије	Само 1835: Кривошије; од 1840: Кнежлазъ, Церовикъ, Унирине, Звечаво, Папратница, Польковацъ, Польице, Мачијстопа	828	885	869	869	897	880	887
71		Леденице горње	Леденице горњ; од 1841: Ластвица, Перастъ, Столиво	146	238	241	230	263	276	341
72		Леденице доње	Леденице долњ; од 1841 без ман. Бања	250	121	200	405	123	384	336

²¹ У оригиналу је наведен број 2060, што је очигледна штампарска грешка. За статистичку анализу смо користили број 206.

²² За овако драстично и привремено увећање нема објашњења. Могуће је да се ради о штампарској грешци (вероватнија цифра 207). За статистичку анализу смо ипак користили број 270.

73	Которско/и	Рисан	Рисанџ; од 1840: Липце	1129	1165	1001	1105	785	785	855
74		Ораовац	Люта, Растовдол, Бриџег, Клявићи, Вель-село, Ежевићи, Степењ, Убалац, Велиниће	953	961	970	993	984	989	1018
75		Котор	Которџ, Шкаљари, Прчан, Ковачи, Богдашић, Мрчевац; само 1835: Пелузица, ²³ ; од 1840: Мула, Доброта	1405	1253	1382	1383	1421	1428	1405
76		Сутвара	Сутвара, Дубь; само 1835: Персица	273	243	288	296	262	259	303
77		Пелиново	Пелиново; само 1835: Шишић	226	346	158	162	150	159	163
78		Наљежићи	Нальжићи	326	310	300	306	285	290	295
79		Шишићи	Шишићи	364	465	371	371	353	346	350
80		Приерад	Приерадџ	160	348	164	167	185	166	169
81		Ластва	Ластва, Кукаљвић	138	144	146	146	152	145	160
82		Горовић	Горовић, Братишић	260	264	271	153	159	281	294
83		Пријевор	Прјеворџ, Свињиште	120	120	143	149	153	150	170
84		Кримовице	Кримовице	224	212	147	211	220	145	309
85		Загорје	Загорџ	246	210	209	203	207	208	216
86		Вишњево	Вишњво	198	176	205	202	218	204	243
87		Ковачи	Ковачи	195	216	201	280	267	201	220
88		Главати	Главати	199	206	203	205	210	201	211
89		Кубаси	Кубаси	183	168	148	152	158	162	169
90		Главатичићи	Главатићи; од 1840: Бигово	254	337	315	320	336	245	460
91		Трешња	Трешња	94	94	126	136	140	145	149
92		Укропци	Укропци	106	111	99	97	100	106	109
93		Побрђе	Побрђе	277	330	294	296	324 ²⁴	295	299
94		Врановић	Врановић, Љшевић	411	167	194	194	229 ²⁵	193	300
95		Ђурашевићи	Ђурашевићи, Богишићи; од 1840: Миловићи	273	217	289	290	296	300	312
96		Никовићи	Никовићи; од 1840: Гошићи	242	180	198	165	299	303	218
97		Радовићи	Радовићи; од 1840: Богишићи	282	255	240	223	230 ²⁶	234	236
98		Гошићи	Гошићи, Миловићи	380	349	442	395	412 ²⁷	416	426
99		Забрђе	Забрђе	227	211	232	238	245	248	253
100		<i>Росе (Порјо-Росе)</i>	1835 не постоји (унутар Клинци); од 1840: Росе, Клинци, Меркове, Бабунци	-	345	387	392	401	409	414

²³ Извор помиње још једно насеље чије име нисмо успели да одгонетнемо због лошијег рукописа.

²⁴ У оригиналу је наведено 229 становника. Овај податак знатно више одговара парохији Врановић, која се налази одмах иза. Вероватно се ради о грешци приликом штампања.

²⁵ У оригиналу је наведено 324 становника. Овај податак знатно више одговара парохији Побрђе, која се налази у непосредној близини. Вероватно се ради о грешци приликом штампања.

²⁶ У оригиналу је наведено 412 становника. Овај податак знатно више одговара парохији Гошићи, која се налази у непосредној близини. Вероватно се ради о грешци приликом штампања.

²⁷ У оригиналу је наведено 230 становника. Овај податак знатно више одговара парохији Радовићи, која се налази у непосредној близини. Вероватно се ради о грешци приликом штампања.

103		Будва	Будва	443	459	444	478	504	508	512
104		<i>Маини (1835. две парохије: Доње и Средње)</i>	<i>М. долни:</i> Борете, Станишић, Ивановић <i>М. средњи:</i> Машић, Марковић, Дулетић, Лавчић, Лазе Од 1840. <i>Маини:</i> Дулетић, Лазе, Лавчићи, Черчане (1840-43) ²⁸ ; од 1844: Борети, Станишић, Ивановић, Машићи, Марковићи	204 + 368 572	550	283	287	310	500	510
105		Подострог	Подострог; (1835, од 1844) Вучикаљ	294	246	249	258	279	271	284
106		Побори	Зечево, Прибиловићи, Дијаконовићи, Кнежевићи	342	342	362	362	376	390	426
107		Брајићи	1835, од 1844: Стојановићи, Маргиновићи, Јовичићи, Угљшићи; 1840-43: само Брајићи, Маини	586	599	599	587	603	630	652
108		Дуљево	Дабковиће; од 1840: Куляча, Славњина	129	126	126	126	130	135	140
109		Подличак	Подличак, Пержно, Рустово, Маровиће, Дукљан-бриег, Буране, Подбабац, Лукань-брдо; само 1835: Славнина	263	257	257	237	251	260	274
110		Прасквица	Бечићи, Битов-дол, Врјесно, Чело-брдо, Ђенаше, Близикухе, Св. Стефан; од 1841: Славнина	719	525	525	512	537	558	578
111		Тудоровићи	Тудоровићи, Врба, Близикухе	358	413	413	398	412	428	445
112		Режевић	Режевић, Дуковица (од 1841. Жуковица), Новосель; од 1841: Брда	628	700	745	771	798	826	856
113		Кастел Ластва	Кастел-Ластва, Голубовићи	299	303	306	322	326	340	378
114		Калуђерац	Калудерац; од 1840: Ђуровићи	220	198	198	200	210	218	230
115		Градиште	Градиште; само 1835: ? ²⁹	209	152	152	154	160	167	175
116	Истарско/и	Перој	Перој, Пола	201	214	193	195	200	208	218
-	Укупно	-	-	71624	73501	73418	74218	75774	76276	78854

Систем дистрикта и распоред парохија доживели су значајније промене 1846, формирањем Бенковачког и Врличког дистрикта.

Због бољег прегледа и могућности компарације, податке за период 1846–50. груписали смо према управној организацији каква је постојала у периоду 1840–46 (због тога су подаци за Бенковачки дистрикт раздвојени). За сваку парохију наведена је и припадност дистрикту према новој организацији, уведеној 1846. Списак насеља под јурисдикцијом појединих

²⁸ Нејасан топоним у шематизмима (Czercznane).

²⁹ Извор помиње насеље Луђ или Луч, због нечитког рукописа тешко је тачно одредити.

парохија, уколико нису посебно наведене промене, исти је какав је важио за 1845. према Табели 1.

Табела 2. Број верника и јурисдикција парохија Епархије далматинске 1846–50.³⁰

Бр.	Дистрикт		Парохија	Промене у јурисдикцији у односу на 1845.	Број верника				
	1840/45	1846/50			1846	1847	1848	1849	1850
1	Задарски	Задарски	Задар	-	434	432	400	450	354
2			Смоковић	-	965	950	965	1004	977
3			Ислам	Од 1849: Трибањ (из Обровац)	976	767	790	880	923
4		Бенковачки	Мирање	-	963	963	969	990	990
5			Церање	-	622	505	614	630	630
6	Обровачки	Обровачки	Обровац	Од 1849: без Трибањ (у Ислам); Зеленградъ (из Билишане)	518	536	685	700	634
7			Билишане	Од 1849: без Зеленградъ (у Обровац)	1302	1354	1214	1230	1023
8			Жегар	-	1345	1385	1149	1160	1176
9			Крупа	-	861	868	800	900	917
10			Бјелина	-	996	1030	1030	1065	1065
11			Карин	-	1146	1188	1189	1205	1172
12		Бенковачки	Кула Атлагић	-	625	650 ³¹	662	680	672
13			Биљане	1846-47 без помена Смилчић али очигледно убрајан (грешка?) ³²	902	940	992	998	978
14			Бенковац	-	786	820	838	853	843
15			Коларине	-	214	219	229	204	205
16			Бругд	-	616	608	628	664	570
17			Скрадински	Скрадински	Добропољци	-	844	822	852
18	Ђеверске	-			1054	1050	1080	1038	1038
19	Брибир	-			590	587	600	590	589
20	Братишковци	1850: Гаћелези, Жажвић			1710	1717	1750	1673	1735
21	Скрадин	-			522	501	520	391	385
22	Кнински		Кистање	-	2477	2560	2500	2405	2405

³⁰ Извори: Schematismo della diocesi di rito Greco non unito in tutta la Dalmazia ed Istria per l'anno 1846–49 *Србско-далматински маџазин* 15 (1850), 14–42.

³¹ Овај податак у шематизму у потпуности недостаје. Добили смо га одбијањем броја верника за остале парохије дистрикта од укупног броја верника наведеног дистрикта. Добијена цифра се веома добро уклапа, и вероватно представља приближно онај број који је првобитно требало да буде штампан.

³² Насеље *Смилчић* се не помиње тих година, али је наведени број насеља које парохија обухвата већи за 1 од збира свих поименце поменутих насеља, што упућује на то да је насеље *Смилчић* само грешком изостављено у штампи, док је број становника у њему обухваћен укупним бројем верника парохије.

23	Кнински	Кнински	Петрова црква	-	1356	1404	1362	1877	1877
24			Ервеник	-	1574	1634	1576	1584	1584
25			Мокро Поље	-	926	956	969	975	975
26			Радучић	-	559	579	568	576	576
27			Пађене	-	1188	1194	1196	1262	1262
28			Отон	-	1013	1025	1043	1051	1042
29			Плавно	-	2144	2161	2204	2225	2216
30			Стрмица	-	1183	1201	1205	1219	1232
31			Голубић	-	1466	1488	1465	1483	1482
32			Жарговић	-	1122	1134	1144	1151	1143
33			Книн	-	977	1089	1110	908	1017
34			Полача	-	1025	1050	1090	1047	1337
35			Бискупија	-	770	787	910	800	820
36				Врбник	1848-49 без помена Любачь али очигледно убрајан (грешка?) ³³	1492	1500	1530	1499
37		Косово	-	2743	2724	2750	2740	2742	
38	Дрнишки	Тепљух	Од 1848: Биочић, Штиково (из Дрниш)	973	636	1716	1705	1705	
39		Кањане	-	774	744	757	768	768	
40		Баљке	-	681	695	593	637	637	
41		Кричке	-	440	500	367	362	362	
42		Дрниш	Од 1848: без Биочић, Штиково (у <i>Тейљух</i>)	2698	2706	1060	1097	1097	
43	Шибенички	Шибеник	1850. одвојени подаци за Шибеник-град и Шибеник-варош; Водице	844	823	819	801	801	
44	Сивски	Врлички	Врлика	-	1999	1941	1848	1864	2002
45			Отишић	-	992	992	994	997	1106
46			Драговић	-	1989	1825	1852	1888	1988
47		Сивски, Трогирски и Сплитски	Загорје	-	1062	1102	1070	1082	1096
48	Имотски	Имотски	-	1002	1006	1013	1027	1019	
49	Неретвански	Неретва	1850: Стоњ, Корчула, Трстеник	249	251	258	249	237	
50	Дубровачки	Дубровник	-	362	332	324	322	341	

³³ Насеље *Любачь* се не помиње тих година, али је наведени број насеља које парохија обухвата већи за 1 од збира свих поименце поменутих насеља, што упућује на то да је насеље *Любачь* само грешком изостављено у штампи, док је број становника у њему обухваћен укупним бројем верника парохије.

51	Кастелновски	Мојдеж	-	455	476	473	471	407	
52		Рагишевина	-	196	207	204	205	207	
53		Требесинь	-	283	296	283	285	287	
54		Мокрине	-	712	753	717	729	735	
55		Камено	-	443	461	422	426	430	
56		Поди	-	456	472	443	439	455	
57		Топла	-	536	552	445	471	488	
58		Савина	1850: Мельина, Новый	200	210	183	173	171	
59		Сасовић	-	246	256	245	245	250	
60		Ластва и Жљеби	-	347	358	352	348	362	
61		Кути	-	537	528	522	522	528	
62		Кумбор	-	264	278	274	282	285	
63		Ђеновићи	-	240	249	228	251	253	
64		Баошић	-	477	490	419	495	491 ³⁴	
65		Бјела	-	778	789	767	804	821	
66		Јошица	-	270	278	276	271	256	
67		Крушевица	-	358	334	328	340	352	
68		Которски	Морињ	-	943	961	966	965	980
69			Убли	-	635	649	592	590	597
70	Кривошије		1850: Малов-до, Драгаль	953	969	964	999	1055	
71	Леденице горње		-	347	383	300	383	324	
72	Леденице доње		-	342	447	250	309	306	
73	Рисан		-	872	890	1180	1177	1375	
74	Ораовац		-	1036	1051	1006	1001	969	
75	Котор		-	1427	1442	1392	1383	1403	
76	Сутвара		-	319	327	305	310	316	
77	Пелиново		-	165	177	168	197	178	
78	Наљежићи		-	299	307	304	297	304	
79	Шишићи		-	357	371	376	317	375	
80	Приерад		-	180	186	170	186	194	
81	Ластва		-	165	176	152	179	255	
82	Горовић		-	300	318	285	288	323	
83	Пријевор		-	173	191	80	111	182	
84	Кримовице		-	313	327	156	307	318	
85	Загорје		-	220	231	214	221	227	
86	Вишњево		-	248	259	212	249	221	
87	Ковачи		-	225	235	206	228	229	
88	Главати	-	213	224	211	214	217		
89	Кубаси	1850. спојена са парохијама Трешња и <i>Укројци</i>	172	179	185	185	602 (185) ³⁵		

³⁴ У оригиналу је наведено 914 становника, што се чини нереалним. Вероватно се ради о пермутацији, односно грешци приликом штампања. Број 491 који се добија преслагањем цифара знатно боље одговара.

³⁵ Сами Кубаси су имали 185 становника, али читава парохија са *Трешњом* и *Укројцима* 602.

90	Которски	Главатићи	-	469	480	333 ³⁶	360	360
91		Трешња	1850. укинута (у <i>Кубаси</i>)	152	159	167	291	(290)
92		Укропци	1850. укинута (у <i>Кубаси</i>)	112	118	124	126	(127)
93		Побрђе	-	305	320	303	303	305
94		Врановић	1850: без Љшевић (формирана посебна парохија <i>Лешевић</i>)	321	338	331	328	204
95		Ђурашевићи	Од 1849: без Миловићи (у <i>Никовићи</i>)	318	339	350	278	282
96		Никовићи	Од 1849: без Гошићи; са Миловићи (из <i>Ђурашевићи</i>)	324	340	354	218	367
97		Радовићи	Од 1849: без Божишићи	240	419	435	269	250
98		Гошићи	Од 1849: без Миловићи	434	454	470	375	252
99		Забрђе	-	260	272	267	261	230
100		Росе (Порто-Росе)	-	423	438	408	387	378
101		Клинци	-	386	398	414	537	415
102		Радовановићи	-	406	425	425	386	352
103		Лешевић	Настала 1850. Издвајањем из <i>Врановић</i>	-	-	-	-	126
104	Будвански	Будва	-	521	519	523	522	539
105		Маини	-	540	541	560	580	572
106		Подострог	-	332	273	285	280	267
107		Побори	-	434	440	534	413	432
108		Брајићи	-	665	685	598	523	603
109		Дуљево	1850: без Дабковиће (у <i>Прасквица</i>); са Радовићи	143	149	119	90	109
110		Подличак	-	279	289	289	250	270
111		Прасквица	1850: Куляче, Дабковиће (из <i>Дуљево</i>)	590	620	547	570	591
112		Тудоровићи	-	454	474	300	424	423
113		Режевић	1850: Чами-довъ	872	789	795	789	788
114		Кастел Ластва	-	385	570	328	329	339
115		Калуђерац	-	235	243	240	258	262
116		Градиште	1850: без Градиште; са Попова њива, Магазини, Буљвица	177	185	180	184	189
117		Истарско/и	Перој	-	222	231	236	226
-	Укупно	-	-	80.772	81.726	79.419	80.135	81.160

³⁶ Занимљиво је да је драстично смањење уследило управо у години када је на чело парохије постављен нови парох. Да ли се ради о ревизији пописа становништва, преласку једног броја домаћинства под другу јурисдикцију или о неком стварном демографском поремећају (исељења) није могуће утврдити.

Сагледавање промена у јурисдикцији појединих парохија омогућава да се објасне многе, на први поглед нелогичне разлике у броју становника из године у годину (нпр. у случају парохија Маини, Радовићи, Гошићи итд.). Постоји и велик број случајева у којима нисмо сасвим у могућности да објаснимо драстичне промене броја становника (нпр. у случају парохија Горовић, Кривомице, Горње и Доње Леденице итд.). Узроке тих промена треба тражити у јурисдикцијама парохија на нивоу појединих домаћинстава (у случају насеља која припадају различитим парохијама), нетачностима или ревизијама пописа (случај парохије Главатићи 1848) и преписивачко-штампарским грешкама. Без обзира на поменуте проблеме, квалитет расположивих података сасвим је довољан како би се сагледале основне тенденције развоја православног становништва како на нивоу дистриката, тако и у читавој Далмацији. Због територијално-управних промена које су се одиграле у периоду који истражујемо, било је неопходно прилагодити податке једном унифицираном систему. Веома мали број насеља која су јурисдикционо мењала не само парохије него и дистрикте, омогућава да се подаци групишу готово савршено.³⁷ Узимајући за узор систем дистриката из периода 1840–45, у могућности смо да прикажемо развој православног становништва за свих 12 година, односно за период 1835–1850.

Табела 3. Број верника Епархије далматинске према дистриктима 1835–1850 (према систему дистриката 1840–45).³⁸

Дистрикт	1835	1840	1841	1842	1843	1844
Задарски	2950	3283	3414	3438	3573	3613
Обровачки	6305	7317	7495	7619	7881	7960
Скрадински	4592	5089	5133	5241	5414	5336
Кнински	21121	20195	20164	20252	20816	20930
Дрнишки	4547	5196	5245	5257	5374	5346
Шибенички	817	808	811	815	830	822

³⁷ Веома је мали број насеља (тима и становника) која су јурисдикционо променила Дистрикт (нпр. насеље *Трибань* 1849. из Бенковачког у Задарски). Због недостатка података о броју верника по насељима, нисмо у могућности да исправимо и те неправилности. Недостаци су, међутим, готово безначајни, и не утичу битно на резултат, односно слику о тенденцијама развоја становништва.

³⁸ Важно је нагласити да током истраженог периода није била на снази идентична управна организација. Зарад бољег прегледа и компарације, податке смо груписали према дистриктима какви су постојали у периоду 1840–45.

Многи сумарни бројеви за дистрикте и укупни збирови у оригиналу су погрешни. Табела је сачињена на темељу наших исправки. Извори: АСАНУК МПА „А” 1836/461; *Schematismo della diocesi di rito Greco non unito in tutta la Dalmazia ed Istria per l'anno 1840–49* (свих десет годишта); *Србско-далматински маџазин* 15 (1850), 14–42.

Сињски	5356	5591	5574	5584	5677	5760
Имотски	852	914	949	945	958	961
Неретвански	268	222	236	237	245	245
Дубровачки	363	395	303	383	394	361
Кастелновски	6432	6585	6592	6608	6825	6646
Которски	12818	12822	12650	12952	12691	12857
Будвански	5062	4870	4659	4692	4896	5231
Истарски	201	214	193	195	200	208
Укупно	71 624	73501	73418	74218	75774	76276

Дистрикт	1845	1846	1847	1848	1849	1850
Задарски	3855	3960	3617	3738	3954	3874
Обровачки	8135	8481	8771 ³⁹	8559	8791	8480
Скрадински	5451	5550	5504	5659	5379	5344
Кнински	21650	22015	22486	22622	22802	23221
Дрнишки	5476	5566	5281	4493 ⁴⁰	4569	4569
Шибенички	828	844	823	819	801	801
Сињски	5920	6042	5860	5764	5831	6192
Имотски	984	1002	1006	1013	1027	1019
Неретвански	245	249	251	258	249	237
Дубровачки	355	362	332	324	322	341
Кастелновски	6650	6798	6987	6581	6757	6778
Которски	13627	14054	14800	14055	14215	14471
Будвански	5460	5627	5777	5298	5212	5384
Истарски	218	222	231	236	226	220
Укупно	78854	80772	81726	79419	80135	81160

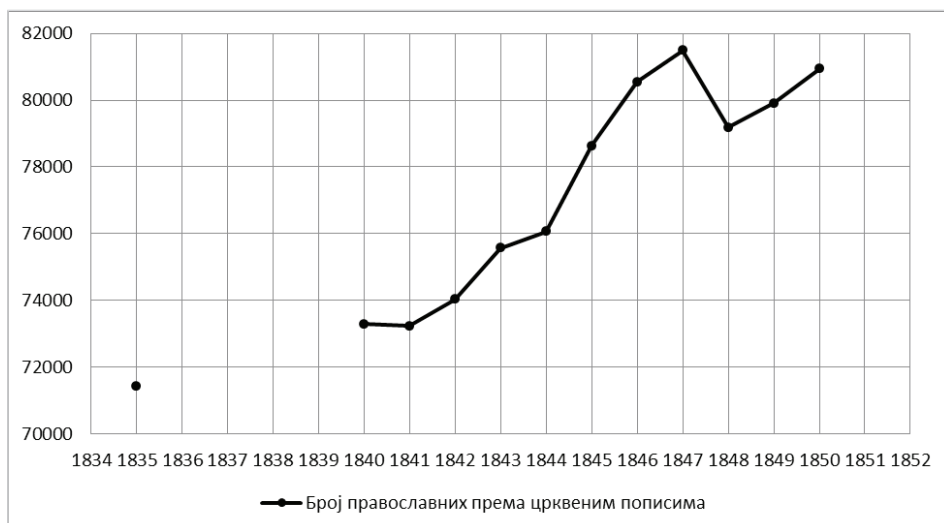
Развој укупног православног становништва Далмације у периоду који посматрамо могуће је и графички приказати, чиме се добија бољи и прегледнији увид у интензитет прираштаја.

³⁹ За парохију Кулу-Атлагић недостаје податак, али рачуницом за цео дистрикт добили смо број 650 који савршено одговара за ову парохију.

⁴⁰ Очигледно је те године извршено неколико промена у дистрикту што се тиче јурисдикција појединих парохија, пошто је број становника у парохији Дрниш смањен за 1700 људи а у Тепљу увећан за 1000. Уколико су можда и нека села из овог дистрикта пребачена у други дистрикт, то не утиче на закључак да је у читавој Епархији забележен очигледан пад броја становника.

Графикон 1. *Крећање православног становништва у Далмацији 1835–50. према црквеним пописима.*⁴¹

Уочљиво је да интензитет прираштаја није био равномеран током читавог периода. Поређењем података из наведених година произилази да су тридесете године у начелу биле доста неповољне по развој православног становништва, док је у четрдесетим, све до 1848, забележен значајан раст. Тада, међутим, настаје нагли пад, који ће бити заустављен 1849. Чиме објаснити овако драстичан пад православног становништва у 1848? Да ли се ради о већем помору, иселјењу или такође некој грешци пописа? Према неким подацима смањење броја православних становника можда је узроковано смањењем наталитета и повећаном смртношћу крајем четрдесетих година.⁴²

Неравномерност прираштаја није се односила само на поједине периоде, него су видљиве и знатне варијације на локалном нивоу. Поређењем података пописа за неколико периода по појединим дистриктима постају видљиве велике разлике у стопама прираштаја по областима епархије. Северне области у унутрашњости, са већим бројем православних становника, бележе знатно позитивније трендове од мањих заједница. Простор око Боке исказује доста осцилација у различитим временским интервалима.

⁴¹ Извор: Табела 3.

⁴² Према подацима аустријске статистике 1848. број преминулих православних становника Далмације превазилази је број новорођених. *Tafeln zur Statistik der Oesterreichischen Monarchie, I Teil, XX und XXI Jahrgang 1847/48*, Wien 1853; *Tafeln zur Statistik der Oesterreichischen Monarchie, II Teil, XX und XXI Jahrgang, 1847/48*, Wien 1853.

Табела 4. Увећање православног становништва Епархије далматинске у различитим интервалима током периода 1835/50. у %, и према годишњем геомејријском просеку у % (према систему дистрикација 1840–45).⁴³

Дистрикт	1835/40		1840/45		1845/50 ⁴⁴	
	У %	Год. геом. просек у ‰	У %	Год. геом. просек у ‰	У %	Год. геом. просек у ‰
Задарски	11.29	21.62	17.42	32.64	0.49	0.98
Обровачки	16.05	30.22	11.18	21.42	4.24	8.34
Скрадински	10.82	20.77	7.11	13.84	-2.15	-3.96
Кнински	-4.38	-8.93	7.20	14.01	7.26	14.11
Дрнишки	14.27	27.04	5.39	10.55	-16.56	-35.57
Шибенички	-1.10	-2.21	2.46	4.90	-3.26	-6.61
Сињски	4.39	8.63	5.88	11.50	4.59	9.02
Имотски	7.28	14.15	7.66	14.87	3.56	7.01
Неретвански	-17.16	-36.96	10.36	19.91	-0.41	-6.62
Дубровачки	8.82	17.04	-10.13	-21.13	-3.94	-8.01
Кастелновски	2.38	4.71	0.99	1.97	1.92	3.82
Которски	0.03	0.06	6.28	12.25	6.19	12.09
Будвански	-3.79	-7.70	12.11	23.13	1.39	-2.80
Истарски	7.96	12.61	1.87	3.71	0.92	1.83
Укупно	2.62	5.19	7.28	14.16	2.92	5.78

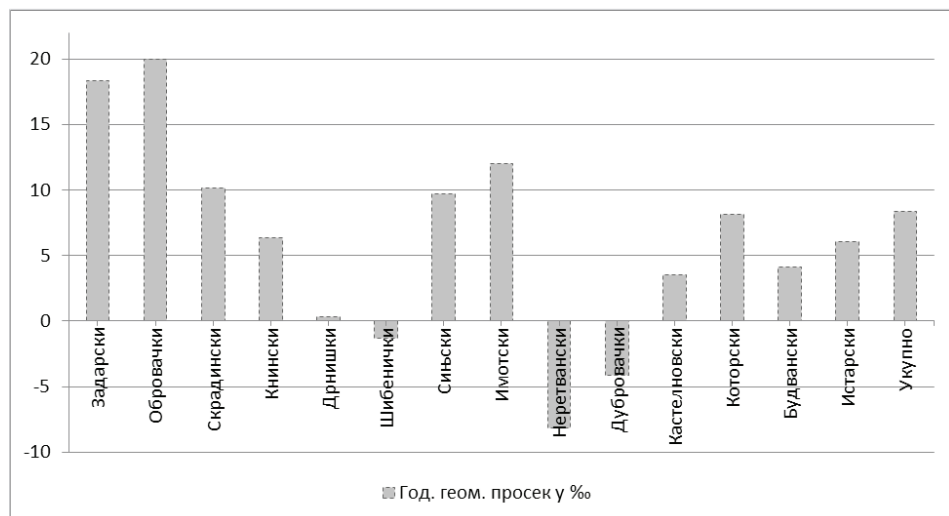
Дистрикт	1847/48	1835/50	
	У %	У %	Год. геом. просек у ‰
Задарски	3.35	31.32	18.33
Обровачки	-2.42	34.50	19.95
Скрадински	2.82	16.38	10.16
Кнински	0.60	9.94	6.34
Дрнишки	-14.92	0.48	0.32
Шибенички	-0.49	-1.96	-1.32
Сињски	-1.64	15.61	9.72

⁴³ Извор: Табела 3.

⁴⁴ Током 1846. реорганизоване су парохије и дистрикти. Овде су парохије организоване по систему који је важно до те године. У 1848. су очигледно уследиле и неке мање промене у јурисдикцији појединих парохија (пребацивање села итд.). Наведени проблеми су можда незнатно утицали на резултате анализе по дистриктима (за поједина насеља не познајемо конкретне податке да бисмо их могли искористити за коректуру) али остаје као чињеница да је током 1847/48. нагло опао број православних становника Далмације.

Имотски	0.70	19.60	12.00
Неретвански	2.79	-11.57	-8.16
Дубровачки	-2.41	-6.06	-4.16
Кастелновски	-5.81	5.38	3.50
Которски	-5.03	12.90	8.12
Будвански	-8.29	6.36	4.12
Истарски	2.16	9.45	6.04
Укупно	-2.82	13.31	8.37

Графикон 2: *Својоје прираштаја православној становништва Далмације 1835–50. по дисјирикцијама (год. геом. просек у %, према систему дисјирикација 1840–45).*⁴⁵

* * *

Православно становништво Далмације током прве половине 19. века чинило је непрестано близу петине укупног становништва.⁴⁶ На темељу расположивих извора могуће је закључити да се православна заједница није развијала у свим областима равномерно, него је позитиван прираштај забележен искључиво у регионима где је становништво живело у већем броју и било хомогеније. Убедљиво највише стопе прираштаја забележене

⁴⁵ Извор: Табела 3.

⁴⁶ Н. Делић, „Tafeln zur Statistik der Oesterreichischen Monarchie“ / Табеле за статистику Аустријске Царевине 1828–1848. као извор за историју српског народа у Хабзбуршкој монархији, *Српске студије*, књига 2 (2011), 181–208.

су у областима у унутрашњости Далмације, на њеном северу (Книнска Крајина), док су мање православне заједнице у урбанијим срединама, попут Шибеника или Дубровника, стално биле у опадању. Простор на југу око Боке Которске карактерише раст популације, са већим осцилацијама у појединим периодима. Изгледа да је само већа концентрација становника исте вероисповести на одређеном простору омогућавала и константно позитиван природни прираштај. Током година 1848/49. успорен је прираштај у читавој Далмацији, али је индикативно то да су се негативне последице снажније осетиле на југу него на северу.

THE ORTHODOX POPULATION OF DALMATIA DUE TO SERBIAN ORTHODOX
CHURCH CENSUSES
(1835–1850)

by

Nino Delić
Belgrade, Republic of Serbia
E-mail: n.delic@aol.com

SUMMARY: Historical population data are of significant importance for the reconstruction of life conditions, family patterns and behaviour of entire populations in the past. The several preserved church censuses of the Serbian Orthodox Church in Dalmatia province from the first half of the XIX century inform about the total number and geographical distribution of the orthodox population of the province (consisting almost entirely of ethnic Serbs). The data provide better understanding of demographic changes during the 1835–1850 period. The results indicate a constant increase in number of orthodox believers until 1848 when a drastic decline occurred. The increase in number of orthodox inhabitants, as the analysis shows, was not equally distributed all over the province, since population growth rates do vary immensely from area to area.

KEYWORDS: Orthodox inhabitants, Dalmatia, schematisms, censuses, statistics, 19th centur, demographics: